

Oppgavetekst:

Gjør en retorisk analyse av en historisk tale som dere finner på www.virksomme.ord.uib.no.
Legg vekt på fenomener som; argumentasjon, appellformer, disposisjon og oppbygning, språk, sjanger og historisk kontekst og retorisk situasjon.

Erik Solheim: ”Stem nei!”

Sluttappell i partilederdebatt om EU. NRK TV, 25. november 1994

Jeg tror alle mennesker forstår at sannheten ikke er fullt ut på den ene eller den andre siden i denne saken, og at det finnes argumenter for både ja og nei.

Da må man gjøre opp med seg selv hva som er det aller viktigste i samfunnsutviklingen. For meg er det miljø. Jeg tror det er det 21. århundrets aller største spørsmål. Og da bør vi si nei til en union som bygger på uhemmet økonomisk vekst.

Dernest er det å skape et samfunn med små sosiale forskjeller. Fordi det er et samfunn som det blir mindre kriminalitet i. Det blir mer livskvalitet. Det blir bedre mellom menneskene i et sånt samfunn. Da bør vi si nei til den sterkt høyredominerte økonomiske politikk som EU bygger på.

Og dernest er det demokratiet, for det er det beste vern for de svake interessegruppene i samfunnet, de som ikke når fram så lett i andre kanaler.

Alle disse tre grunnene, miljø, solidaritet og demokrati - av disse grunnene mener jeg at jeg vil anbefale folk et nei. Jeg tror det er det tryggeste man gjør, når man tenker på at vi blir ikke isolert. Vi kan handle, reise, samarbeide. Vi er, også ved et nei, det mest internasjonale land i verden. 94 prosent av jordens befolkning står utenfor EU, og da tror jeg menneskene i Norge... jeg vil anbefale menneskene å stemme slik jeg tror de fleste har lyst til: nei på den 28.

Besvarelse:
Retorisk analyse av Erik Solheims tale: ”Stem nei!”

Under en partilederdebatt på NRK TV som foregikk 25. november 1994, appellerte Erik Solheim, partileder for Sosialistisk Venstreparti (SV), til seerne om at de måtte stemme nei ved folkeavstemningen om norsk medlemskap i EU. Tre dager senere stemte 52,2 % mot norsk tilslutning til EU, mens 47,8 % stemte for et norsk EU-medlemskap. Dette var tredje gang Norge søkte om medlemskap i EU/EF, og andre gang vi hadde hatt folkeavstemning om norsk medlemskap. Norges første søknad, i 1962, ble stoppet av Frankrikes president Charles de Gaulle, som var mot utvidelse. Derfor ble det heller ikke avholdt folkeavstemning denne gangen. Neste gang i 1972 sa folket nei til norsk medlemskap under folkeavstemningen.

Den retoriske situasjonen.

Talen må sees med bakgrunn av den retoriske situasjonen talen oppsto i som innebærer tre fenomener, nemlig et påtrengende problem, et publikum og retoriske vilkår.¹ Det påtrengende problemet i denne talen er spørsmålet om Norge skal inngå medlemskap i EU eller ikke. Taleren Solheim var sterkt engasjert på nei-siden i EU-debatten som det var knyttet stor interesse hos publikumet, som i dette tilfellet er seerne og mottakerne av Solheims budskap. Seerne kan enten la seg påvirke eller unngå å ta Solheims budskap inn over seg. Dette avhenger av de retoriske vilkårene rundt talen. Solheim møter begrensninger i forhold til de omstendighetene han ikke får gjort noe med, som for eksempel selve mediet TV, styrerne av debatten eller hva de andre partilederne sier i sine sluttaler. Derimot har han oversikt over sine muligheter, eksempelvis hvordan han selv framstår, hva han sier og hvilke appellformer han vil benytte seg av.

Vi har tre retoriske bevismidler eller apellformer: ethos, pathos og logos.²

La oss først ta for oss ethos. Det eneste Solheim viser i talen av autoritet, er at han indirekte sier han har gjort opp med seg selv om hva han synes er viktigst i samfunnet. "Da må man gjøre opp med seg selv hva som er det aller viktigste i samfunnsutviklingen", sier han. Han gir her et inntrykk av at han er en reflektert og samfunnsengasjert mann, som kun vil det beste for samfunnet.

¹ Lloyd F. Bitzer var den som brukte uttrykket retorisk situasjon. Jf. Kjeldsen 2004: 77 ff.

² Aristoteles bruker disse tre begrepene når han systematisk beskriver retorikk. Jf. Kjeldsen 2004: 33.

Solheim fatter seg i korthet i denne talen og benytter seg ikke av appellformen pathos i stor grad. Likevel er han innom temaet sosiale forskjeller, som kan få frem folks følelser om rettferdighet. Han sier også "Dernest er det å skape et samfunn med små sosiale forskjeller. Fordi det er et samfunn som det blir mindre kriminalitet i." Her drar han også frem kriminalitet, som helt sikkert vil få frem følelser i lytterne og på den måten kanskje styrke sjansen for å overtale de.

Når det kommer til pathos er et av argumentene Erik Solheim bruker for at vi ikke trenger å melde oss inn i EU, at 94 % av jordens befolkning faktisk står utenfor EU. Gjennom dette eksempelet viser han at Norge ikke trenger å være en nødvendighet å være medlem av unionen.

Disposisjon, oppbygning og sjanger.

Sluttappellen til Solheim følger sjangeren for en appell. Den er altså kort og konsis. Appellen er delt opp i 5 deler. En innledning, tre argumentdeler (miljø, solidaritet og demokrati) og til slutt en avslutning. I innledningen innrømmer Solheim at det finnes flere argumenter både for og mot et medlemskap. Deretter kommer han med tre argumenter til hvorfor han selv velger å stemme nei. Helt tilslutt kommer han med en konklusjon og en oppfordring til seerne til å stemme nei.

Andre kjennetrek.

Talen til Solheim må forstås i forhold til tidligere inntrykk seerne, og dermed også opinionen, hadde av han som person. Helt fra han begynte som partileder for SV høsten 1987, hadde han bygget opp et troverdig og ærlig bilde av seg selv. Mens opinionen ofte kunne føle avstand til Solheims politiske motparter, ga hans ærlige og følelsesmessige profil et inntrykk av at han var troverdig, oppriktig og at han mente det han sa, noe velgerne la merke til.³ På denne måten kledde Solheim den intime rammen selve fjernsynsmediet skaper og dette utnyttet han også under talen framfor EU-avstemningen. Solheims folkelig og muntlige stil treffer seerne og alminneliggjør hele settingen. Og som sosialantropolog Anders Johansen påpeker, favoriserer fjernsynet personlige finurligheter og nyanser.⁴

I talen spiller han med ærlighetskortet ved først å framstille seg ydmyk ved at det finnes både grunner for og imot EU. Allikevel vil han at folket skal tenke på det som er viktigst for samfunnsutviklingen og her trekker han fram tre grunnleggende verdier som SV i

³ Johansen 2002: 64-69.

⁴ Kjeldsen 2004: 162.

lengre tid hadde talt for, nemlig miljø, solidaritet og demokrati. Solheim setter disse tre verdiene som motpol med EU og derfor mener han at det er mest forsvarlig å stemme nei til EU. Ved bruk av ordene kan, tro, anbefale og uttrykkene gjøre opp for seg selv og har lyst til, klarer Solheim å gi seerne en følelse av at de kan være med på å bestemme og dermed setter han seg selv på lik linje med tilhørerne. I motsetning ville ord som skal, mene og krav skape større avstand.

Solheims appell har flere kjennetrekke. For å sette et nei til EU som motpol mot selve EU, bruker han kontraster som små sosiale forskjellige forskjeller mot en høyredominert politikk. Slik setter han alle de tre verdien opp i mot EU. Et annet kjennetrekke er faktisk at mangelen på metaforisk språk og bruken av metonymier. Solheim bruker få om noen metaforer for å krydre språket. Dermed har han også kuttet vekk alt overflødig og framstiller budskapet sitt med enkle og klare trekk ved bruk av noen gjentakelser. Her er kampspråket, som sannsynligvis var til stedet under debatten, tatt vekk i sluttappellen og dermed kan det også betegnes som et virkemiddel.⁵ Her beskylder han ingen av hans motparter. Her er han derimot på lik linje med seerne, fremstår lite politisk og spiller på følelser i stedet. Dermed innebar oppriktigheten hans også autenticitet.⁶

Sammenfattende konklusjon

Erik Solheims sluttappell rett før folkeavstemningen om norsk medlemskap i november 1994, var preget av en folkelig og ikke-politisk stil; lite preget av metaforer og andre språklige finurligheter. På den måten klarte han å appellere til seerne ved å likestille seg med dem, spille på følelser og gi folket mulighet til å bestemme selv. Her var ingen krav, kun et ønske og en anbefaling. Hele hans stil og ærlige framføring appellerte, og det passet også godt til den intime rammen fjernsynsmediet skaper.

Litteraturliste:

Johansen, Andersen: *Talerens troverdighet. Tekniske og kulturelle betingelser for politisk retorikk*. Universitetsforlaget, Oslo 2002.

Kjeldsen, Jens: *Retorikk i vår tid. En innføring i moderne retorisk teori*. Spartacus forlag, Oslo 2004.

Lakoff, George og Johnson, Mark: *Hverdagslivets metaforer, fornuft, følelser og menneskehjernen*. Pax forlag, Oslo 2003.

⁵ Med kampspråk sikter vi til bruken av begrepsmetaforen "Diskusjon er krig" som ofte er til stede i politiske debatter. Jf. Lakoff & Johnson 2003: 8.

⁶ Johansen 2003: 71, 86.